

Лола СТОЈАНОВИЋ

Lola.stojanovic@uf.bg.ac.rs

ДЕКОНСТРУКЦИЈА ГРАНИЦА ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

Универзитет у Београду
Факултет за образовање
учитеља и васпитача

(Бојан Марковић. *(Не)могуће границе поезије за децу и младе: методички и рецензијски аспекти*. Београд: Факултет за образовање учитеља и васпитача, 2025, 461 стр.)

Монографија *(Не)могуће границе поезије за децу и младе: методички и рецензијски аспекти* Бојана Марковића поставља читав низ озбиљних и тешких питања, па и оно основно, о самом постојању авангардне поезије као књижевности за децу и младе.

Наиме, уколико знамо каква је надреалистичка поетика, питање је: Да ли се она може остварити и као књижевност за децу и младе? И да ли јој се, и у таквој књижевности која има своје узрасне оквири, може битно и уметнички допринети? Из тога проистиче разматрање улоге и места авангардних поетика, у првом реду надреализма, у развоју, односно модернизацији *наивне ђесме*.

Испитивање авангардних тенденција у књижевности за децу и младе представља изазов своје врсте, али и важан допринос проучавању и обликовању целовите слике кретања традиције писања за младе. Посебно је важно што ова монографија истиче да се управо унутар надреализма конституише модерна књижевност за децу, код нас.

Монографија Бојана Марковића прати, дакле, линију авангардне – надреалистичке и неоавангардне – поетике, указујући на оне особености које су кључне за конституисање авангардне поезије за децу и младе у српској књижевности. Посебан допринос можемо видети у интерпретацији прилога у часопису *Сведочанства*, који се тичу дечјег гласа и дечјег ауторства, зато што се показује да на том месту у средиште културне и књижевне пажње долази управо књижевност за децу. Марковић инсистира на томе да авангардна поезија за децу деконструише до тада важеће критеријуме „намене, узраста, реципијента/читаоца, једноставности, тематике, перспективе, језика и принципа формално-стилског и изражајног обликовања, као и педагошки и естетички критеријум“ (стр. 404), при чему се посебно

истиче „релативизација узрасне намене књижевног текста“ (96), што у коначници отвара пут ове монографије ка релативизацији и де-конституцији граница између књижевности за децу и одрасле.

Дестабилизација узрасне и поетичке граничности поезије надреализма, као и специфичан поглед на детињство и дете, отвориће далекосежна разматрања о књижевности за децу, те Бојан Марковић предочава исцрпан преглед књижевнотеоријских идеја насталих под утицајем надреализма.

Наслеђену расправу о граничној поезији Марковић приказује најпре полазећи од предговора Душана Матића за поему *Подвизи дружине „Пећ њећлића“* и у тексту Марка Ристића „Модерна поезија за децу“, да би потом расветлио однос Душана Радовића према надреалистичким парадигмама, те начину на који се оне огледају у његовом опусу из прве послератне деценије. Поред аутора који припадају авангардној традицији, Марковић у анализу укључује и (ауто)-поетичке текстове Григора Витеза, Бранка Миљковића, Данила Киша и Милована Данојлића, чиме отвара могућност за уочавање суптилних разлика у приступима поезији за децу и младе, али и за препознавање њихових заједничких авангардних упоришта. Наслеђе авангарде у поезији за децу тумачи се и кроз призму модерне књижевне критике и уредничко-антологијске праксе, које наглашавају специфичан однос између поетског израза и дечјег света. Ову линију мишљења Марковић показује према тексту „Дечја поезија данас“ Боре Ћосића, предговору антологији *Дечја поезија српска*, као и поговору Александра Петрова за избор поезије младих југословенских песника. Све поменуте текстове Марковић посматра као својеврсне манифесте књижевности за децу и младе, обликоване у полемичком и аргументативном дискурсу, кроз настојање да се афирмише активнија и еманципованија читалачка позиција детета. Истовремено, према Марковићевом виђењу, ови аутори настоје да поезију за децу и младе теоријски одреде као специфично поље у односу на књижевност за одрасле, при чему се та разлика продуктивно преиспитује, те управо у напетости између тежње ка изједначавању поетских вредности и свести о особености дечје поезије можемо видети кључни поетички потенцијал *наивне* поезије.

Након опсежног књижевно-историјског прегледа тока и развоја авангардне поезије за децу и младе, те позиционирања критичке мисли која досеже до позног модернизма, централно место у монографији Бојана Марковића заузима проучавање Александра Вуча, Оскара Давича и Васка Попе, односно поетичког лука који чине дела ових писаца који пребивају на граничној тачки између поезије за одрасле и поезије за децу.

На примеру Вучових текстова *Подвизи дружине „Пећ њећлића“*, *Хумор засјало*, „Зарни влач“, *Масћодонџи*, *Момак и њо хоћу да будем*

и *Сан и јава храброї Коче*, Марковић издваја одлике које поезију за децу и младе позиционирају у простор поетичке и рецепцијске граничности. Марковић оваквим истраживањем показује, и то истиче, да је „имплицитни читалац поезије Александра Вуча плурализован, а не узрасно одређен“ (173). У домену Вучове поетичке граничности Марковић посебну пажњу посвећује миметичком прожимању *нейоузданої имплицитної аутора*, нестабилног лирског субјекта и имплицитног читаоца, који ће постати „ауторов, више или мање свестан, интенционално дат ентитет на коме опстројава слика света“ (174). Марковић у Вучовој поезији инсистира на двострукости тумачења, у којем један мотив може да се тумачи из позиције младог (*наивної*) читаоца, али и да добије своје симболичке и метафоричке исходе. То се можда најсликовитије види у обликовању мотива улице на почетку поеме *Подвизи дружине „Пей џејлића“*, где се улица може разумети као локализација радње, с тим да на другом нивоу постаје метафора за мрежу капитала.

Важан допринос авангардној поезији за децу и младе Марковић уочава и у стваралаштву Оскара Давича, посебно имајући у виду моменат настанка збирке *Песме* и поеме *Дејињсџво*, дакле тридесетих година двадесетог века, у тренутку рађања српске авангардне поезије за децу – која се тада, након појаве Вучовог песништва, са маргиналних токова позиционира у сам центар интересовања. Марковић, наиме, разматра Давичов песнички одговор на нова струјања у домену *наивне џесме*, посебно истичући артикулацију децјег гласа и младалачке перспективе у поеми *Дејињсџво* и циклусима збирке *Песме*. Још даље, доследно модернистичке есеје Оскара Давича из педесетих година двадесетог века требало би разумети, и то Марковић посебно наглашава, као кључне текстове настале на линији одбране модернизма, уз Попину збирку *Кора* и *87 џесама* Миодрага Павловића, па и сам Давичов роман *Песма*, који се појављује тих година. У есејима Оскара Давича Марковић примећује колико је пажње посвећено читалачкој позицији, што се не би очекивало од аутора надреалистичке провенијенције. Вишесмерно сагледавање аутопоетичких и готово програмских есеја Оскара Давича, монографију Бојана Марковића отвара ка испитивању феномена „невиности речи“, значају риме у дистинктивном прожимању читачевих асоцијативних очекивања и ауторове интенције (ариме), те „поступку разотуђења“ као одклону од логоцентризма, чиме се даје одговор на питање „Како разумети поезију, према Давичу?“ Тај одговор се потом продубљује смештањем Давичове поеме *Дејињсџво* у методичке оквире наставне интерпретације, у чему се огледа вишеструки допринос ове монографије – најпре, у домену испитивања теме детињства – која је у критичком сагледавању Давичове поезије готово скрајнута – а потом у методичком испитивању потенцијала младог читаоца за разумевање савремене „граничне“ поезије.

Марковићева монографија, међутим, није закључена питањем како предавати надреалистичку поезију; напротив, она досеже до сложенијег питања позиције српских класика у наставном контексту, те тако пут од авангарде досеже до Васка Попе, чиме се прекорачују и границе књижевноисторијског кретања. Коначно, емпиријским квалитативним истраживањем, којим су се испитивали ученички доживљаји и разумевање Попине поезије у четвртом разреду основне школе, Марковић деконструира све (не)могуће границе поезије за децу и младе, показујући како „гранични“ текст руши предрасуде о нечитљивости, или пак немогућности да се и изван програмског оквира досегне разумевање савремених класика српске књижевности.

Аналитичком темељношћу и ослоном на релевантна теоријска и критичка полазишта, монографија *(Не)могуће границе поезије за децу и младе* показује продуктивно преиспитавање граница књижевноисторијског поља и оправдава став да поезија за децу и младе јесте важан чинилац књижевног обликовања. На тај начин се допуњује слика српских авангардних токова, али и отвара простор за њихово алтернативно разумевање. Посебан допринос огледа се у успостављању чвршће везе између школске интерпретације књижевности и критичког вредновања, чиме се методика наставе књижевности утемељује на поузданим књижевнонаучним основама, и подиже на виши ниво релевантности.